

NIKOLAI GOGOL

NENÄ

JA MUUT PIETARILAISNOVELLIT

Suomentanut Vappu Orlov

AULA & CO

Esipuhe © Mihail Šiškin

ISBN 978-952-364-432-8

© Vappu Orlov & Kustannusosakeyhtiö Aula & Co, 2016

2. painos

Novelli *Nevski prospekt* on julkaistu aiemmin teoksessa
Venäläisiä kertojia (BTJ/Avain 2010).

F I
L I

FILI – Kirjallisuuden vientikeskus
on tukenut tämän kirjan kääntämistä

Kansi Tuomo Parikka
Taitto Keski-Suomen Sivu Oy
Paino Tallinna Raamatutrukikoja OÜ, 2023

Kustannusosakeyhtiö Aula & Co
Kalevankatu 34, 00180 Helsinki
www.aulakustannus.fi

Sisällys

Mihail Šiškin: <i>Elävistä nenistä ja kuolleista sieluista</i>	7
Nevski prospekt	33
Mielipuolen päiväkirja	79
Nenä	109
Päällystakki	143
Muotokuva	183

Nevski prospekt

Nevski prospektia parempaa ei olekaan, ei ainakaan Pietarissa; sille se on kaikki kaikessa. Mikäpä tässä kadussa, pääkaupunkimme kaunistuksessa, ei olisi loistavaa! Tiedän, ettei yksikään Pietarin kalvakoista virkamiesasukkaista vaihtaisi Nevski prospektia kaikkiiin maailman aarteisiin. Nevski prospektista on ihastuksissaan niin se, jolla on ikää kaksikymmentäviisi vuotta, ko-meat viikset ja ihmeen hienosti ommeltu lievetakki, kuin myös se, jonka leuassa törröttää valkeita karvoja ja jonka pää on sileä kuin hopeavati. Ja entäs daamit! Voi, daameille Nevski prospekt on vielä mieluisampi. Kenellepä ei olisi? Heti kun tulee Nevskille, ilmassa on pelkän huvittelun tuntu. Vaikka mielessä olisi jokin tärkeä, välttämättä hoidettava asia, tälle kadulle tultua kaikki asiat unohtuvat. Tämä on ainoa paikka, missä ihmiset eivät näyt-täydy pakosta, minne heitä ei ole ajanut tarve ja koko Pietarin vallannut kaupallinen intressi. Vaikuttaa siltä että ihminen, joka tavataan Nevskillä, ei ole sellainen egoisti kuin Morskajalla, Gorohovajalla, Liteinajalla, Meštšanskajalla tai muilla kaduilla tavat-tavat, siis siellä missä niin ahneus, tarve kuin omanvoitonpyynti

Alkuteos: Невский проспект (1833–34)

ilmenee sekä jalankulkijoissa että vaunuilla tai kieseillä kiitävissä. Nevski prospekt yhdistää kaikki pietarilaiset. Joku Pietarporinpuolen tai Viipurinpuolen asukas, joka ei muutamaan vuoteen ole käynyt katsomassa Hiekoilla tai Moskovantullin luona asuvaa ystäväänsä, voi olla varma, että Nevskillä hän ehdottomasti tapaa tämän. Mikään osoitekalenteri tai neuvontatoimisto ei anna niin varmaa tietoa kuin Nevski prospekt. Se on kaikkivoipa! Se on Pietarin köyhän ainoa ajanviete ja huvitus! Miten siisteiksi onkaan lakaistu sen jalkakäytävät, ja varjeltoon, miten monet jalat ovat jättäneet niihin jälkensä! Virkaheiton sotilaan kömpelö likainen saapas, jonka painon alla tuntuu jopa graniittikin halkeavan, nuoren naisen pienenpieni, höyhenenkevyt kenkä, jonka omistaja kääntelee pikku päätään kohti säihkyviä näyteikkunoita niin kuin auringonkukka kääntyy kohti aurinkoa, ja toivorikkaan vänrikin kaliseva miekka, joka vetää kiveykseen terävän naarmun – kaikki purkaa siihen mahtavaa voimaansa tai mahtavaa heikkouttaan. Kuinka nopea unikuvien sarja siellä kulkeekaan yhden ainoan päivän aikana! Kuinka monia muutoksia se kokeekaan vuorokauden kuluessa!

Aloitetaan aamuvarhaisesta, kun koko Pietari tuoksuu kuumilta, vastapaistetuilta leiviltä ja on täynnä risaisissa mekoissa ja viitoissa kulkevia eukkoja, jotka ryntäilevät vuoroin kirkkoihin ja vuoroin myötätuntoisten ohikulkijoiden kimppuun. Silloin Nevski on toimeton: tukevat liikkeenharjoittajat ja heidän apulaisensa nukkuvat vielä hollantilaispaidoissaan tai saippuoivat jalomuotoista poskeaan ja juovat kahvetta; kerjäläiset kokoontuvat konditorioriden ovensuuhun, missä uninen puotipuku, joka eilispäivänä lennätti kärpäsenä kaakaota asiakkaille, kömpii ulos luuta kädessä, ilman kaulaliinaa, ja viskaa pyytäjille kuivuneita piirakoita ja leivänkannikoita. Kaduilla raahustaa työtätekevä

kansa; joskus kadun yli kulkee työhön kiiruhtavia venäläisiä musikoita kalkkitahraisissa saappaissaan, joita ei saisi pestyksi edes puhtaudesta kuuluisassa Katariinan kanavassa. Tähän aikaan daamien on yleensä sopimatonta kulkea kadulla, koska Venäjän kansa käyttää mielellään puheessaan sellaisia ilmaisuja, joita he eivät varmaankaan saa kuullakseen edes teatterissa. Toisinaan ohitse laahautuu uninen virkamies salkku kainalossa, jos hänen tiensä virastoon kulkee Nevskin kautta. Voi sanoa aivan varmasti, että tähän aikaan, siis ennen kahtatoista, Nevski prospekt ei ole kenenkään päämääränä vaan toimii vain välikappaleena: vähitellen se täyttyy ihmisistä, joilla on omat puuhansa, omat huolensa, omat harminsä, mutta jotka eivät lainkaan ajattele koko katua. Musikka puhuu riunasta tai seitsemästä vaskilantista, ukot ja eukot huitovat käsillään tai puhuvat itsekseen, joskus elehtien varsin vaikuttavasti, mutta kukaan ei kuuntele heitä eikä tee heistä pilkkaa, elleivät sitten ehkä juoksupojat, jotka säntäilevät pitkin Nevskiä raidallisesta hamppukankaasta tehdyt nutut yllään ja tyhjat tuopit tai valmiit saappaat käsissään. Vaikka teillä olisi tähän aikaan päällänne mitä tahansa, vaikka päässännä olisi hatun sijasta paperipussi ja vaikka kauluksenne pistäisivät liian pitkälti esiin kaulaliinan alta, sitä ei huomaisi kukaan.

Kello kaksitoista Nevskille ryntäävät kaikenmaalaiset kotiopettajat batistikauluksisine kasvatteineen. Englantilaiset Jonesit ja ranskalaiset Coquillet kävelevät käsikynkkää heidän vanhempainhoivaansa uskottujen kasvattiensa kanssa ja selittävät näille sopivan arvokkaasti, että kauppojen yläpuolelle on laitettu kyltit sitä varten että niistä voitaisiin saada selville, mitä itse kaupoissa on myytävänä. Kotiopettajattaret, kalpeat englannittaret ja punakat slaavittaret, kulkevat ylhäisesti omien sukkalien ja liikkuvaisen tyttöstensä perässä komennellen heitä nostamaan olkapäitä

vähäsen korkeammalle ja suoristamaan ryhtiään; sanalla sanoen, tähän aikaan Nevski prospekt on pedagoginen Nevski. Kellon lähestyessä kahta kotiopettajien, pedagogien ja lasten määrä Nevskillä taas vähenee: lopulta he vaihtuvat herttaisiin äiteihin, jotka kävelevät käsikoukkua kirjavasti ja värikkäästi pukeutuneiden heikkohermoisten ystävättäriensä kanssa. Vähitellen heidän seuraansa liittyvät ne jotka ovat saaneet hoidetuksi varsin tärkeät kotiset toimensa: he ovat jutelleet lääkäriensä kanssa säästä ja nänän ilmestyneestä vähäisestä näppylästä; ottaneet selkoa, miten voivat heidän hevosensa ja lapsensa, jotka tietenkin ovat osoittaneet suurta lahjakkuutta; lukeneet lehdistä ilmoitukset ja tärkeän uutisen paikkakunnalle saapuvista ja sieltä lähtevistä ja juoneet lopuksi kupin kahvetta tai teetä. Heihin liittyvät myös ne, joille kadehdittava kohtalo on suonut erityisvirkamiehen siunatun arvon, samoin kuin ne, jotka palvelevat ulkomaanvirastossa ja erottuvat toisista toimiensa ja tapojensa ylevyyden puolesta. Varjelkoon, miten hienoja virkoja ja toimia sitä onkaan! Miten ne kohottavat ja viihdyttävät mieltä! Mutta voi, minä en ole virassa ja jään vaille mielihyvää nähdä esimiesten kohtelevan minua hienostuneesti.

Kaikki mitä Nevski prospektilla tulee vastaan, on erittäin säädyllystä: miehet kulkevat pitkissä lievetakeissa, kädet työnnettyinä taskuihin, daameilla on yllään ruusunpunaiset, valkoiset tai vaaleansiniset silkkiset päällystakit ja hatut. Täällä saa nähdä ainutlaatuisia poskipartoja, jotka on tavattomalla ja hämmästyttävällä taidolla pujotettu kaulaliinan sisään, silkkisiä ja samettisia poskipartoja sekä soopelin- tai hiilenmustia poskipartoja, jotka tosin valitettavasti kuuluvat vain ulkomaanvirastolle. Muissa virastoissa työskenteleviltä on kaitselmus evännyt mustan poskiparran, ja he joutuvat suureksi mielipahakseen tyytymään pu-

naiseen. Täällä saa nähdä ihmeellisiä viiksiä, joita ei voi kuvata millään kynällä eikä siveltimellä; viiksiä joille on omistettu paras osa elämästä, joihin on öin ja päivin kohdistettu monien tuntien huolenpito, jotka on valeltu mitä ihanimmin hajustein ja parfyymein ja voideltu kaikkein kallisarvoisimmilla ja harvinaisimmilla rasvoilla, viiksiä jotka kiedotaan yöksi ohueen veliinipaperiin, viiksiä joille niiden haltija omistaa mitä liikuttavimman kiintymyksensä ja joita ohikulkijat kadehtivat. Tuhannen lajiset hatut, puvut, huivit – kirjavat ja kevyet, jotka joskus saavat omistajattarensa kiintymyksen osakseen jopa kahden päivän ajaksi – sokaisivat Nevski prospektilla vaikka kenet. Näyttää siltä kuin kokonainen perhosmeri olisi yhtäkkiä lähtenyt lentoon kukanvarsilta ja velloisi nyt loistavana pilvenä miessukukunnan mustien koppakuoriaisten yllä. Täällä saa nähdä sellaisia vyötäröitä, joita ei edes unissa ole tullut eteen: ohkaisia, kapeita vyötäröitä, jotka eivät ole pullonkaulaa paksumpia ja joita kohdatessaan väistyy pakostakin kunnioittavasti sivuun, jotta ei varomattomasti tönnäisisi niitä epäkohteliaalla kyynärpäällä; sydämen valtaa arkuus ja pelko, ettei vain varomattomasta henkäyksestä katkeaisi tuo luonnon ja taiteen mitä ihastuttavin luomus. Ja minkälaisia naisten hihoja saakaan nähdä Nevski prospektilla! Voi mikä ihanuus! Ne ovat vähän niin kuin kaksi kuumailmapalloa, niin että daami saattaisi yhtäkkiä nousta ilmaan, ellei mies pitelisi hänestä kiinni; daamin olisi näet yhtä helppoa ja miellyttävää nousta ilmoihin kuin samppanjamaljan nousta huulille. Milloinkaan ei kahdenkeskisissä kohtaamisissa kumarreta niin sulavasti ja luontevasti kuin Nevski prospektilla. Täällä te saatte nähdä ainutlaatuisen hymyn, joka on taiteen huippua, joskus sellaisen, että te aivan sulatte mielihyvystä, joskus sellaisen, että tunnette äkkiä olevanne maan matonen ja painatte päänne kyyryyn, joskus sellaisen, että

tunnette olevanne korkeampi Amiraliteetin torninhuippua ja nostatte pään pystyyn. Täällä tapaatte ihmisiä, jotka keskustele-
vat konsertista tai säästä tavattoman hienostuneesti ja oman ar-
vonsa tuntien. Tapaatte tuhansittain käsittämättömiä luonteita ja
ilmiöitä. Luoja miten outoja luonteita Nevskillä tapaakaan! Sel-
laisia ihmisiä on suuri joukko, jotka teidät kohdatessaan ehdotto-
masti katsovat teidän saappaitanne, tai jos te olette mennyt ohi,
kääntyvät katsomaan teidän takinhännyksiänne. En ole vielä-
kään pystynyt käsittämään, mistä se johtuu. Aluksi ajattelin että
he ovat suutareita, mutta niin ei asia suinkaan ollut: enimmäk-
seen he palvelevat eri virastoissa ja monet heistä osaavat aivan
erinomaisesti kirjoittaa kirjelmän yhdestä valtion virastosta toi-
seen; tai sitten he ovat ihmisiä jotka harrastavat kävelyjä ja lehtien
lukemista kahviloissa; sanalla sanoen, enimmäkseen kerrassaan
kunniallisia ihmisiä. Tänä siunattuna aikana, kahdesta kolmeen
iltapäivällä, jota voidaan nimittää Nevski prospektin ajalliseksi
huipuksi, on esillä ihmisen parhaiden aikaansaannosten tärkein
näyttely. Yksi esittelee muodikasta lievetakiaa, jossa on kaulus
parasta majavaa, toinen upeaa kreikkalaista nenäänsä, kolman-
nella on suurenmoinen poskiparta, neljännellä kauniit silmät ja
hämmästyttävä hattu, viidennellä talismaanisormus keikarimai-
sesti pikkusormessa, kuudennella pikku jalka hurmaavassa pikku
kengässä, seitsemännellä ihmetystä herättävä kaulaliina, kahdek-
sannella viikset jotka saattavat katsojan kummastuksen valtaan.

Mutta kun kello lyö kolme, näyttely päättyy, joukko harve-
nee... Kolmelta tapahtuu uusi muutos. Nevskillä koittaa yht-
äkkiä kevät: se peittyy kokonaan virkamiehiin, joilla on vihreät
univormut. Nälkäiset nimineuvokset, hovi- ja muut neuvokset
yrittävät kävellä niin vauhdikkaasti kuin suinkin. Nuoret kolle-
giregistraattorit sekä kuvernementin- ja kollegisihteerit kiiruhta-

vat käyttämään joutoajan hyväksi ja käyskentelemään Nevskillä osoittaen ryhdillään, etteivät he toki ole istuneet kuutta tuntia virastossa. Vanhat kollegisihteerit, nimi- ja hovineuvokset kulkevat puolestaan kiireesti, pää painuksissa: heillä ei ole aikaa silmäillä ohikulkijoita; he eivät ole vielä kokonaan irtautuneet huolistaan; heidän päässään pyörii kokonainen arkisto aloitettuja ja kesken-eräisiä asioita; kaupan kyltin sijasta heidän silmissään väikkyy vielä pitkään kansio täynnä papereita tai kanslian esimiehen pyöreä naama.

Kello neljästä lähtien Nevski prospekt on tyhjä ja siellä tuskin tapaa yhtäkään virkamiestä. Näkyy ehkä joku ompelimon ompelijatar, joka juoksee Nevskin poikki laatikko käsissään; joku ihmisystävällisen oikeuden virkamiehen surkea uhri, joka on friisikankaisessa takissaan joutunut mieron tielle; joku muualta tullut hupsu, jolle kaikki kellonajat ovat samanarvoisia; joku pitkänhuiskea englannitar ridikyylä ja kirja käsissään; joku arttelityöläinen, suippopartainen venäläinen mies yllään pumpulikankainen, selästä kireä lievetakki, joka on elänyt koko elämänsä mitenkuten ja jossa kaikki liikkuu, niin kädet, jalat kuin pääkin, kun hän kulkee kainona pitkin jalkakäytävää; joku vähäinen käsityöläinen – ketään muuta ei Nevskillä nyt tapaa.

Mutta heti kun hämärä lankeaa talojen ja katujen ylle ja poliisi kapuaa tikkaita pitkin sytyttämään lyhtyä ja makasiinien matalista ikkunoista kurkistavat ne naamataulut jotka eivät rohkene näyttäytyä keskellä kirkasta päivää, silloin Nevski prospekt taas vilkastuu ja alkaa liikehtiä. Silloin koittaa se salaperäinen aika, jolloin lamput luovat kaikkeen ihmeellistä, viekoittelevaa valoaan. Silloin täällä tapaa hyvin paljon nuoria miehiä, enimmäkseen naimattomia, lämpimät lievetakit tai päällystakit yllään. Tähän aikaan on havaittavissa jokin pää-